

Юхименко-Назарук І. А.,

к.е.н., декан факультету документальних
комунікацій та менеджменту,
Рівненський державний гуманітарний університет

БУХГАЛТЕРСЬКА ІНСТИТУЦІЙНА КОНЦЕПЦІЯ: НЕОБХІДНІСТЬ ПОВУДОВИ

Розвиток бухгалтерського обліку в умовах глобалізації економіки знаходиться під впливом значної кількості факторів, що зумовлює появу його нових видів (фінансовий, управлінський, стратегічний, креативний) і напрямів (екологічний, соціальний, інтелектуальний, облік доданої вартості тощо), які досить важко порівняти між собою та об'єднати за допомогою єдиної теоретичної парадигми. Однією із основних причин появи такого різноманіття в наукових дослідженнях у сфері обліку є широке залучення економічних концепцій та їх інтеграція з традиційною обліковою теорією.

Впроваджуючи нові економічні поняття і конструкції до складу облікової теорії, дослідники використовують різноманітний методологічний інструментарій, що породжує явище непорівнянності таких пропозицій, внаслідок чого вчені у сфері обліку переходять до стану професійного непорозуміння, оскільки бухгалтерський облік починає перенасичуватись неендемічними бухгалтерськими економічними категоріями і поняттями. Відсутність можливості порівнянності наукових досліджень між собою зумовлює необхідність пошуку єдиної методологічної платформи, яка б дозволила для всіх наукових пропозицій використовувати єдиний методологічний базис.

У якості такої методологічної платформи, на нашу думку, доцільно використовувати загальну інституційну теорію, яка дозволяє вивчати зовнішні (зміна функціонування базисних інститутів) та внутрішні (зміна змісту функціонування підприємства (організації)) перетворення в економічних системах. Інституційна теорія, з одного боку, дозволяє піднести наукові дослідження на високий теоретичний рівень завдяки використанню напрацьованих учених інституціоналістів, а з іншого, дозволяє наблизити наукові дослідження у сфері бухгалтерського обліку до рівня бухгалтерської практики.

Побудована на основі інституційної доктрини інституційна теорія бухгалтерського обліку виступатиме в якості набору «пра-

вил гри», «способу бачення світу», якого повинні дотримуватись науковці при удосконаленні системи бухгалтерського обліку в Україні. Лише такий підхід дозволить досягти порівнянності наукових досліджень, сформувати єдиний кут зору на нагальні проблеми в сфері бухгалтерського обліку, які потребують вирішення. Слід звернути увагу й на те, що таких кутів зору на облікові проблеми може бути значна кількість, однак, саме інституційна теорія в сучасних економічних дослідженнях відтіснила «мейнстрим», що переконливо свідчить про доцільність її використання в сфері бухгалтерського обліку.

Для забезпечення єдності підходів дослідників у сфері обліку, які базують свої погляди на засадах інституціоналізму, необхідною є побудова єдиної бухгалтерської інституційної концепції в широкому розумінні (рис. 1).

Рис. 1. Бухгалтерська інституційна концепція в широкому розумінні

У даному випадку (рис. 1) під концепцією розуміється найзагальніша ідея інституціоналізму як окремої теорії у складі бухгалтерських наукових знань, вона виступає способом розуміння і розв'язання проблем у сфері бухгалтерського обліку на основі використання інституційного методологічного інструментарію.

До її складу включено елементи інституційної і неоінституційної теорії бухгалтерського обліку, що дозволяє говорити про формування бухгалтерської інституційної концепції в широкому розумінні. Якщо значна кількість її елементів (у частині інституційної теорії бухгалтерського обліку) ідентифіковані та удосконалюються вітчизняними вченими, то неоінституційна облікова

теорія на сьогодні є нерозробленою, що є однією із перспектив подальших досліджень.

На рис. 1. наведено взаємозв'язок інституційної та неоінституційної теорії, який полягає в тому, що неоінституційна теорія обліку передбачає розгляд інститутів у вигляді наборів правил і норм, які обмежують набір альтернативних методів обліку, представлених в облікових стандартах, серед яких здійснюється вибір бухгалтером на рівні конкретного підприємства. Застосування неоінституціоналізму в бухгалтерському обліку дозволяє розширити межі загальної інституційної парадигми обліку до рівня конкретного підприємства, дозволяє відійти від неокласичної традиції бухгалтерських наукових досліджень, що не може пояснити особливості поведінки бухгалтерів та їх взаємодії з менеджерами та власниками підприємства під час реалізації облікової політики підприємства.

Таким чином, побудова бухгалтерської інституційної концепції в широкому розумінні дозволяє об'єднати в єдину теоретичну схему існуючі інституційні напрацювання у сфері бухгалтерського обліку, виступає теоретичним підґрунтям для проведення аналізу поведінки інститутів та бухгалтерів на рівні конкретного підприємства, а також дозволяє врахувати вплив функціонування інститутів на професійні судження бухгалтерів як економічних агентів.